

UOT 7.097

Ağayev B.S., Səfərova S.B.

depart6@iit.ab.az

safarova_rtn@mail.ru

AZƏRBAYCAN “İCTİMAİ TELEVİZİYA” KANALININ EFİR CƏDVƏLİ: TEMATİK PROQRAM İSTIQAMƏTLƏRİ VƏ STRUKTUR TƏRKİBİNİN MONİTORİNQİ

Ключевые слова: общественное телевидение, канал «İctimai TV», социальные медиа, эфирная сетка, тематические направления, структурный состав программ, мониторинг.

Keywords: public television channel «İctimai TV», social media, etheric grid, thematic areas, the structural composition of programs, monitoring.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется вещательная сетка канала «İctimai TV». Определяется степень соответствия требованиям норм национальных и международных стандартов распределение суммарного эфирного времени между основными тематическими направлениями и программной структурой канала. Исследуется тенденция развития по этим показателям.

SAMMARY

The article analyzes the broadcast channel grid «İctimai TV». Determines the degree of compliance with the requirements of national and international standards for the distribution of the total air time between the main thematic areas of the channel and program structure. We study the development trend of these indicators.

Hal-hazırda hər bir ölkənin audiovizual informasiya mühitini formalaşdıran mühüm media vasitələrindən biri televiziyaadır. İctimai rəyin sorğusu formasında aparılmış tədqiqatların nəticəsi göstərir ki, Azərbaycan əhalisinin təxminən 91%-i ölkə və dünyaya aid məlumatları televiziya vasitəsi ilə əldə edir [1]. İnformasiya cəmiyyətinin görkəmli nəzəriyyəçisi Makdyuene görə televiziya ən mühüm kommunikasiya texnologiyalarıdır və istənilən sosial-iqtisadi sistemin inkişafına təsir edən həlledici amillərdəndir [2]. Digər tərəfdən, ölkə əhalisinin bütün mövcud təbəqələrinin maraqlarının və mənafelərinin ödənilməsi tələblərinə və normalarına əsaslanan ictimai televiziya yayımı digər məqsədlərlə yaradılmış televiziya yayımlarından (dövlət, regional, bələdiyyə, özəl (kommersiya), korporativ və s.) fərqli prinsiplərə əsaslanır. UNESCO-nun “İctimai yayım xidməti: yaxşı iş yolları və metodları sorğusu” kitabında [3] göstərilir ki, ictimai yayım vasitələri (televiziya və radio) universallıq, müstəqillik, rəngarənglik, yüksək keyfiyyət və peşəkarlıq prinsiplərinə əsaslanmalı, bu prinsipləri həm təşkilati, həm də yaradıcılıq fəaliyyətinə aid etməlidir. Məsələn, universallıq və rəngarənglik prinsiplərinə əsaslanmayan kommersiya telekanallarının fəaliyyəti müxtəlif əyləncəli şou verilişlərinə (tok şou, realiti şou, infoteyment və edyuteyment janrlı şoular və s.) üstünlük verir ki, daha böyük tamaşaçı auditoriyası və reklam şirkətlərini cəlb etməklə daha çox gəlir əldə etsin. Ona görə də özəl və kommersiya yayımçıların yayım cədvəllərində, məsələn, parlament iclaslarına, etnik və dini azlıqlara, uşaqlara, milli identiklik, mədəniyyət və s. kimi dar istiqamətli və aşağı reytingli

mövzulara həsr edilmiş verilişlərə az yer ayrılır. Halbuki, ictimai televiziya, milli və beynəlxalq standartların tələblərinə uyğun olaraq bütün cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşdığı üçün “digərlərindən fərqlənmə” və “müxtəliflik” normalarına (prinsiplərinə) əməl edərək milli-mənəvi dəyərlərə, adət və ənənələrə, mədəniyyət və incəsənətə aid mövzulara kifayət qədər efir vaxtı ayırmalıdır.

Qeyd olunan məqsədlərə çatmaq üçün ictimai teleyayımın efir verilişlərinin proqramlaşdırılması (tərtib edilməsi) üsulları, idarəçiliyinin taktika və strategiyası, verilişlərinin janr və tematik struktur tərkib istiqamətləri, adi və praym-taym vaxt bölgüsü (tamaşaçı auditoriyasının əksəriyyəti üçün daha əlverişli vaxt, məsələn, 19.00–23.00 dövrü) və s. fərqli qayda və normalarla tənzimlənir.

Göründüyü kimi, digər televiziya yayım kanallarından fərqli olaraq ictimai televiziyanı sosial kommunikasiya vasitələrinə (xidmətlərinə) aid etmək olar. Bu ilk növbədə ictimai yayım kanalının proqram idarəçiliyinin cəmiyyətin bütün təbəqələrinin maraqlarının nəzərə alınması ilə həyata keçirilməsindədir. Kanal kontentinin istifadəçilərə paralel olaraq internet şəbəkəsi ilə çatdırılması imkanı, interaktivlik, multimediyalılıq, “tələbə görə televiziyanın” (televiziya yayımçısının tərtib etdiyi proqram cədvəlindən istifadəçinin seçdiyi istənilən proqrama, istənilən vaxt, istənilən coğrafi nöqtədən baxmasına imkan verən yeni nəsil televiziya yayım növü –Azərbaycanda istifadə edilmir), efirin qeyri-xəttiliyi (proqramlara baxma vaxtının yayımçı tərəfindən müəyyənləşdirilməsi) və s. funksionallıq bu media növünün sosiallığını artırır. Burada sosial mediaya xas olan “interaktivlik” xüsusiyyətinin ictimai televiziya transformasiyası kimi, tamaşaçıların telefon zəngləri, SMS və s. yollarla telestudia ilə ünsiyyət yaradaraq onlayn rejimdə verilişin gedişinə müdaxilə etmək imkanı (suallar vermək, öz rəyini bildirmək və s.), eləcə də tamaşaçıların müraciətlərinin və ictimai rəyin ictimai yayımçının proqram strategiyasına və siyasətinə qanunla nəzərdə tutulan təsir mexanizmləri nəzərdə tutulur (ictimai yayımın Yayım Şurası və Baş Direktoru vasitəsilə).

Yuxarıda qeyd olunan normalar əsasən “Televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanunu (2002) [4], “İctimai televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanunu (2004) [5], “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” AR Qanunu (1999) [6] kimi milli, eləcə də UNESCO-nun yuxarıda qeyd olunan [3] və bir sıra digər [7-10] beynəlxalq normativ qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

Məqalə Azərbaycan İctimai Televiziya və Radio Yayım Şirkətinin “İctimai TV” kanalının əsas tematik istiqamətlər (məlumatlandırıcı, maarifləndirici və əyləndirici) üzrə efir vaxtı bölgüsünün və struktur tərkibinin milli və beynəlxalq normativ sənədlərin prinsip və tələblərinə uyğunluq səviyyəsinin analizinə həsr edilmişdir. Məqalədə verilişlərin məzmununun keyfiyyət göstəricilərinə baxılmır.

Milli və beynəlxalq standartların ictimai televiziya yayımı efirinin tematik proqram istiqamətləri və struktur tərkibinə aid tələbləri

Digər postsovet respublikalarında olduğu kimi Azərbaycanda da ictimai televiziya və radio yayım növünün yaradılması Avropa Şurasına (AŞ) üzvlüklə əlaqədar (2001) üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə bağlı idi. Həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan demokratik islahatlardan biri də iki dövlət televiziya yayım təşkilatından (AzTV1 və AzTV2) birinin mülkiyyəti və təsərrüfatı əsasında ictimai tele yayım kanalının (şirkətinin) yaradılması idi.

“İctimai televiziya və radio yayımı” haqqında qanun layihəsi AŞ-da bir sıra razılaşdırma mərhələsindən keçdikdən sonra (2002) Milli Məclis tərəfindən qəbul edildi (28 sentyabr 2004) və 29 avqust 2005-ci il tarixində Azərbaycanın “İctimai TV” kanalı (AzİTV) ilk verilişlərini efirə verdi.

Qanun ölkənin milli, mədəni, sosial və s. xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla ictimai yayım və digər müvafiq sahələrə aid əsas tələbləri özündə əks etdirir.

Məqalənin girişdə qeyd olunan məqsədi bilavasitə televiziya yayımına aid milli və beynəlxalq qayda və normalarla (standartlarla) bağlı olduğu üçün onların müvafiq tələblərinin qısa şərhinin verilməsi məqsədəuyğun olardı.

Qanunda verilişlərin janr və tematik struktur tərkib istiqamətləri “maarifləndirici”, “məlumatlandırıcı” və “əyləndirici” proqram vasitələri kimi üç qrupa bölünür (maddə 7.0.2.). Göstərilir ki, bu tematik istiqamətlər üzrə proqramlarda ölkədə və dünyada baş verən mühüm hadisələr, dövlət orqanlarının, bələdiyyələrin, siyasi partiyaların, ictimai birliklərin, dini qurumların və kommersiya təşkilatlarının fəaliyyəti, milli-mənəvi dəyərlər, adət və ənənələr, mədəniyyət və incəsənətin bütün rəngarəngliyi barədə tarazlaşdırılmış informasiya verilməlidir (maddə 7.0.1.).

Madde 3-də göstərilir ki, bütün proqramlar aşağıda göstərilən ictimai yayım prinsipləri gözlənilməklə hazırlanmalıdır:

3.0.1. müstəqillik;

3.0.2. informasiyanın tərəfsizliyi, qərəzsizliyi və doğru-dürüslüyü;

3.0.3. plüralizm və dözümlülük;

3.0.4. açıq siyasi maraqlardan uzaqlaşma;

3.0.5. ümumi maraqların uzlaşdırılması və təmin edilməsi;

3.0.6. milli özünüdərkini inkişaf etdirilməsi;

3.0.7. universallıq;

3.0.8. rəngarənglik;

3.0.9. başqalarından fərqlənmə.

Qeyd etmək lazımdır ki, bütün bu prinsiplər AŞ-nın uyğun normativ sənədlərinin tələbləri və üzv ölkələr üçün onun müvafiq orqanlarının (AŞ Nazirlər Kabinetinin monitoring Komitəsi və AŞPA) məsləhətləri nəzərə alınmaqla işlənmişdir.

Proqramların tematik istiqamətlərinin cəm efir dövründəki vaxt bölgüsü tələblərinə gəlincə qeyd etmək lazımdır ki, AŞ-nın ictimai teleyayım haqqında sənədlərində [3, 7-10] bu barədə konkret ədədi qiymətlər göstərilmir və onun müəyyənləşdirilməsi məsələsi

milli qanunvericiliyin öhdəsinə buraxılır. “Televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanunu Respublika Qanunu bu məsələdə “... maarifçilik və mədəniyyət məsələlərinə üstünlük verilməli, proqramların tarazlaşdırılması yolu ilə efirin kommersiya, informasiya, yaxud digər eynitipli verilişlərlə yüklənməsinin qarşısı alınmalıdır” (maddə 32.0.1.) tələbi ilə istiqamətlərin prioritetliyini müəyyənləşdirir. AŞ-nin sənədləri çərçivə normativ akt xarakterli olduğu üçün bir sıra tələblərin, o cümlədən verilişlərin gündəlik efir ərzində vaxt ardıcılığının, praym-taym vaxtının və kontentinin, proqramlaşdırmanın xətti və qeyri-xəttiliyinin və s. konkret müəyyənləşdirilməsi məsələləri də milli yayımçının səlahiyyətlərinə aid edilir. Bu tələblər respublika qanunvericiliyində də müəyyənləşdirilməmişdir. Lakin proqramların tematik istiqamətlərinin janr-mövzu struktur tərkibinin ictimai teleyayımın “universallıq” və “rəngarənglik” prinsiplərinə uyğun olması, “... sosial reklam çarxlarının nümayişi üçün ayda 20 dəqiqədən az olmayan efir vaxtı ayrılсын və həmin verilişlərin daha əlverişli vaxtda (pray-taym) yayımı təmin edilsin, bir şərtlə ki, reklamın və teleticarətin ümumi həcmi bir saatda 12 dəqiqədən çox olmasın” (maddə 13.10) kimi ümumi tələblər var.

Efir vaxtının tematik istiqamətlər üzrə vaxt bölgüsünün və struktur tərkibinin empirik analizi

Tədqiqat məqsədinə çatmaq üçün ilk növbədə televiziyanın cəm efir cədvəlinin tematik istiqamətlərini müəyyənləşdirək. Qeyd edildiyi kimi “İctimai televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanununa görə bu istiqamətlər maarifləndirici, məlumatlandırıcı və əyləndirici proqramlar olmaqla üç qrupa bölünür. AzİTV-nin real efir cədvəlinin araşdırılması göstərdi ki, qanunun qəbulundan keçən illər ərzində kanal qeyd olunan istiqamətlər üzrə mövzu dairəsini genişləndirmiş, o cümlədən yeni bir istiqamət – uşaq və yeniyetmələr üçün proqram istiqaməti təsis etmişdir. Ona görə də proqramların tematik struktur tərkibini dörd istiqamət üzrə – “məlumatlandırıcı (xəbər)-analitika”, “maarifləndirici-öyrədici”, “əyləndirici” və “uşaqlar və

yeniyetmələr” kimi təsnif edəcəyik. Tərəfimizdən efirin monitoringi iki dövr üzrə – 2016-cı ilin dekabr ayı və 2017-ci ilin birinci həftəsi üçün aparılmışdır. Tədqiqatda AzİTV-nin bütün fəaliyyət dövrünün əhatə edilməsi məqsədilə əvvəlki bir neçə zaman segmenti üçün monitoring nəticələri digər mənbələrdən götürülmüşdür. Bu məqsədlə kanalın ilk fəaliyyət dövrünə aid verilənlər [11]-dən, sonrakı iki dövr üçün (14-20 mart 2011 və 17-23 mart 2014) məlumatlar isə [12]-dən götürülmüşdür. Son dövrə aid istiqamətlər və istiqamətlərin struktur tərkibi əvvəlki monitoring dövrləri ilə eyniləşdirilmişdir. Yaradılmış yeni verilişlər müvafiq tematik istiqamətlərin tərkibinə əlavə edilmiş, tədqiqat dövründə efir cədvəlindən çıxarılmış əvvəlki proqramlar isə monitoringə cəlb edilməmişdir. İlk tədqiqat dövrünə aid məlumatlarda cəm efir cədvəli əsas üç istiqamətdən başqa “reklam” (gündəlik orta yayım vaxtının 1,4%-i həcmində) və “rəsmi məlumatlar” (gündəlik orta yayım vaxtının 2,4%-i həcmində) əlavə istiqamətlər kimi təsnif edilir. “Uşaqlar və yeniyetmələr” istiqaməti istisna olmaqla digər üç əsas istiqamətlərin verilişləri zamanı reklam informasiyasının verildiyini nəzərə alaraq cəm reklam müddəti (faizi) bu istiqamətlər üzrə bərabər paylanmış, “rəsmi məlumatlar” isə “məlumatlandırıcı (xəbər)-analitika”, qrupuna daxil edilmişdir. Deyilənləri nəzərə almaq şərtilə verilişlərin monitoring dövrünə aid tematik istiqamətləri və struktur tərkibi aşağıdakı kimi təsnifat edilmişdir.

Məlumatlandırıcı-analitik proqramlar:

- informasiya buraxılışları (gündəlik və həftəlik yekun xəbər buraxılışları, dar mövzulu xəbər buraxılışları);
- iqtisadiyyat, mədəniyyət, hökumət, parlament, bələdiyyə və s. xəbərləri;
- xüsusiləşdirilmiş informasiya buraxılışları;
- sosial və siyasi mövzulu reportajlar, intervü və tok-şoular.

Maarifləndirici-öyrədici proqramlar:

- sənədli filmlər;
- elm və texnika, mədəniyyət və incəsənət (o cümlədən klassik musiqi), keçmiş tariximiz və s. haqqında verilişlər;

- maarifləndirici, tərbiyəvi və öyrədici yönümlü televiziya mühazirələri, video-dərslər, reportajlar, intervü və tok-şoular və s.;
- intellektual televiziya oyunları.

Əyləncəli proqramlar:

- musiqi, musiqili-informasiya verilişləri, o cümlədən musiqi müsabiqələri, telestudiyadan musiqi verilişlərin translyasiyası, musiqi klipləri;

- idmana həsr edilmiş verilişlər, oyunların translyasiyası;

- dar mövzulu (kulinariya, avtomobil, dəb və s.) əyləncəli verilişlər;

- bədii filmlər, teleseriallar, kino-icmal, kino-afişa;

- yumoristik proqramlar.

Uşaq və yeniyetmələr üçün verilişlər:

- cizgi (multiplikasiya) filmləri;

- uşaq və yeniyetmələr üçün xüsusi hazırlanmış verilişlər.

2011-ci ilin tədqiqat dövründə bütün istiqamətlərin janr və mövzu rəngarəngliyi genişlənmişdir. Xarici teleserialların çəkisi xeyli azalsa da əyləndirici proqramların ümumi efir vaxtındakı real payı 2005-ci ilə nisbətən artmışdır. Bu artım əsasən xəbərlər və maarifləndirici istiqamətlərin azalması (2005-ci ilə nisbətən uyğun olaraq 23%-dən 20%-ə və 26%-dən 16%-ə) və əyləncə xarakterli musiqili verilişlərin say artımı hesabına yaranmışdır. Lakin bir sıra əyləncəli proqramlar (məsələn, "Virtual ring", "Xəmsə", "İstehlakçının qiymətli vaxtı" və s.), infoteyment və edyuteyment janrında (xəbər buraxılışlarının və öyrədici proqramların əyləncəli formada verilməsi) oyun şouları olduğu üçün onları uyğun olaraq maarifləndirici və öyrədici istiqamətə aid etmək olar. Aktual ictimai, siyasi, mədəni problemlər haqqında tok-şou proqramlarının pray-taym vaxtında verilməsi, uşaq və yeniyetmələrə aid verilişlərin yayımına başlanması (2%), teleserialla ayrılan efir vaxtının azaldılması və s. kanalın əvvəlkinə nisbətən ictimai yayım formatına uyğunluq dərəcəsini artırır. Efir cədvəlinin hazırlanmasında bir sıra verilişlər üzrə (xəbərlər, uşaq proqramları və s.) xətti proqramlaşdırma taktikasının saxlanması, xü-

susi ictimai əhəmiyyət kəsb edən bəzi proqramların səhər və gündüz vaxtlarından pray-taym vaxtına keçirilməsi də müsbət addımlar idi.

AzıTV-nin 2014-cü ilin monitoring dövrünün efir cədvəli üzrə aparılan araşdırmaların nəticələri göstərdi ki, əyləncəli tematik seqmentin ümumi efir vaxtında xüsusi çəkisi (61%) 2011-ci ildəki kimi qalsa da onun proqram strukturunda ciddi müsbət dəyişiklər baş vermişdir. Bu ilk növbədə “İctimai televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanununa edilən son düzəlişlərlə (iyun 2012) əlaqədar idi: ictimai telekanalın efirində xarici teleserialların yayımlanması qadağan olunur və uyğun olaraq bu verilişlər efir cədvəlindən çıxarılır. Əyləndirici bölmə dünyanın seçmə bədii filmləri, milli musiqi və s. proqramlarla zənginləşdirilir, maarifləndirici-öyrədici tematikaya tibbi (tok-şou “Eskulap”), dini (tok-şou “Cəmiyyət və din”), tədris (“Elm üçbucağı”) mövzularında verilişlər əlavə etməklə bu seqmentin çəkisi 2011-ci ildəki 17%-dən 21%-ə qaldırılır. Bu verilişlərin əvvəllər seriallara ayrılan praym-taym salınması da əlamətdar amil idi.

Məlumatlandırma (xəbər)-analitika sırasının efir vaxtı 20%-dən 13%-dək azalması gündəlik xəbər buraxılışlarının sayının azaldılması və iki əyləncəli- informasiya verilişin bağlanması ilə əlaqədar idi. Digər tərəfdən bir neçə informasiya verilişinin (“Diqqət mərkəzində”, “Həftə yenilikləri” və s.) gündüz saatlarından praym-taym keçirilməsi də müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir.

AzıTV-nin 2016-cı ilin dekabr və 2017-ci ilin birinci həftəsi üzrə proqram strukturunun və tematik istiqamətlər üzrə efirin vaxt bölgüsünün analizi göstərdi ki, son monitoring dövründən (dekabr 2014) keçən iki il ərzində ictimai yayımçı televiziya verilişlərinin proqram siyasətini ölkə və beynəlxalq standartların ictimai yayım formatı üçün müəyyənləşdirdiyi tələblərə daha da yaxınlaşdırmaq istiqamətində söylərini davam etdirmişdir. Şəkildən görüldüyü kimi yayımçı, “Televiziya və radio yayımı haqqında” AR Qanununun 32.0.1 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq proqramların tematik istiqamətlərinin “tarazlılıq” və “maarifləndirici-öyrədici verilişlərin prioritetliyi” prinsiplərinə əsaslanaraq bu seqment üzrə efir vaxtını

21%-dən 26%-ə (müqayisələr 2014-ci ilin dekabr ayının proqram strukturu və efir vaxtı üzrə aparılır), informasiya-analitik seqment üzrə 13%-dən 18%-dək artırmışdır. Bu artım əyləncəli verilişlərin efir vaxtını 61%-dən 49%-dək azaltmaqla, daha doğrusu, bir neçə musiqili-informasiya verilişlərini yayımdan çıxarmaqla əldə edilib. Uşaq və yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulan verilişlərin vaxtı artırılaraq 5%-dən 7%-ə çatdırılmışdır. Araşdırmalar göstərir ki, verilişlərin proqram strukturunda da bir sıra mütərəqqi yeniliklər baş vermişdir. Məlumatlandırıcı-analitik istiqamət üzrə gündəlik ümumi xəbər buraxılışları (“Carçı”) ilə bərabər xüsusişdirilmiş informasiya-xəbər proqramları (“İqtisadiyyat”, “Mədəniyyət xəbərləri”, “Qanundan kənar”, “Regional inkişaf”), analitik-informasiya proqramları (“Diqqət mərkəzində”, “Həftənin yekunu”, “Açıq dərs” və s.), sosial-siyasi mövzularda tok-şoular (“Ortaq məxrəc”, “Aktual mövzu”), əyləncəli musiqili-informasiya proqramları (“Yeni gün”) bu qrupun janr və mövzu dairəsinin rəngarəngliyini xeyli artırır. Qeyd etmək lazımdır ki, bazar gününün “Həftənin yekunu” analitik-informasiya proqramı (xəbərlər icmalı) daha böyük tamaşaçı auditoriyasını əhatə etmək məqsədilə bazar ertəsi təkrar efirə buraxılır. Maarifləndirici-öyrədici tematik istiqamət üzrə əsasən vətənpərvərlik mövzusunda proqramlara (“Salam əsgər”, “Qarabağ həqiqətləri”, “Heç kim unudulmur, heç kim yaddan çıxmır”), mədəniyyət (“Yadigarlar”, “Ozan məclisi”, “Bizim ellər” və s.), ümumbəşəri və milli maddi-mənəvi dəyərlər aşılaman verilişlər (“Cəmiyyət və din”, “Açıq dərs”, “Qadın dünyası”), tibbi (“Sağlam yaşamaq”, “Eskulap”, “Bioloji təbabət”) sahələr üzrə xüsusişdirilmiş verilişlərə, tarixi mövzulara həsr edilmiş sənədli və televiziya filmlərinə üstünlük verilmişdir. İştirakçıların erudisiyasını yoxlayan, öyrətmə xarakterli bir sıra intellektual oyun şouları da (“Xəmsə”, “Virtual rinq” və s.) ictimai yayımı ictimaiyyət üçün maraqlı edən proqramlardır. Əyləncəli tematiki istiqamət janr və mövzu rəngarəngliyinə görə digər üç qrupdan seçilir. Burada ümumilikdə müxtəlif janr və mövzulara həsr edilmiş 16-18 adda verilişlər seçilir (həftələr üzrə proqramların sayı və tərkibində

dəyişikliklər olur). Qrupun kontentini əsasən bədi filmlər, milli musiqi, teatr tamaşaları təşkil edir (istiqlamət üzrə təxminən ½ pay ilə). Musiqi janrına “Sarı sim”, “Caz saati”, “Muğam sədası”, “Ahəng”, digər əyləncə janrlarına “Sirk”, “Klip vaxtı”, “Avtoqraf”, “Teleportret”, “Film-media” və s. kimi proqramları aid etmək olar. Seqment daxilində istər efir müddətinə (3 saat), istərsə də verilişdaxili mövzu müxtəlifliyinə görə “Yeni gün” musiqili-informasiya verilişi xüsusilə fərqlənir (gündüz verilişi).

Uşaq proqramları əsasən cizgi filmləri, “Biri var imiş, biri yox imiş”, “Uşaq dünyası” və “Addım-addım” verilişlərindən ibarətdir və aylıq, eləcə də həftəlik efir vaxtının 7%-ni təşkil edir. İctimai yayımçı verilişlərin proqramlaşdırılması prosesində əvvəllər istifadə etdiyi xəttilik metodunu saxlayır. Belə ki, uşaqlar üçün cizgi filmləri gündüz (saat 8:25) və axşam (saat 17:25), “Biri var imiş, biri yox imiş” verilişi hər gün (20:00), bədii filmlər (gündüz, axşam və gecə buraxılışları), “Carçı” informasiya, “Yeni gün”, “Sağlam yaşamaq” musiqili-informasiya verilişləri (istirahət günləri istisna olmaqla), hər gün eyni vaxtda efirə verilir. Tematik istiqamətlər üzrə istirahət günlərinin efir cədvəli adi günlərdən fərqlənməsə də proqram strukturu xeyli yenilənir: bu günlər üçün hazırlanmış və bütün qrupları əhatə edən yeni verilişlər (şənbə günləri – “Bioloji təbabət”, “Ahəng”, “Gənclik həyatı” və s., bazar günləri – “Avtoqraf”, “Müasir ev”, “Sirk proqramı”, “Uşaq dünyası”, “Film media” və s.) nümayiş etdirilir.

Monitoring dövrünü əhatə edən beş həftənin proqram cədvəllərinin müqayisəsi göstərir ki, həftə daxilində xətti strukturlu eyni verilişlərin başlanma vaxtındakı fərqliliyi nəzərə alaraq praym-taym kimi 18:30-23:00 dövrünü qəbul etmək daha məqsədəuyğundur. Verilişlərin proqramlaşdırılması prosesində tematik istiqamətlər üzrə praym-taymdakı verilişlərin rəngarəngliyi nəzərə alınmışdır: praym-taym rus dilində təkrarlanan “Carçı” informasiya proqramı ilə başlayıb (bəzi həftələrin bazar günləri istisna olmaqla) müxtəlif janr və mövzulara həsr edilmiş əyləncəli və ya maarifləndirici proqramlar-

la başa çatır. “Carçı” informasiya buraxılışının Azərbaycan dilində təkrarı və uşaqlar üçün “Biri var idi, biri yox idi” proqramları da praym-tayma xəttlik qaydasında daxil edilmişdir. İstirahət günlərinin (şənbə və bazar) praym-taymı əyləndirici verilişlərin üstünlüyü ilə proqramlaşdırılmışdır. Bazar gününün proqram strukturu “Həftənin yekunu” informasiya proqramı (xəbərlərin icmal) və intellektual tok-şou oyunlarından birinin nümayişi ilə fərqlənir.

Nəticə

1. AzİTV kanalının efir cədvəlinin analizi nəticəsində müəyyən edilmişdir ki:

2. Kanalın cəm efir vaxtının tematik istiqamətlər üzrə zaman bölgüsü və struktur tərkibi milli və beynəlxalq standartların tələblərinə əsasən cavab verir.

3. Efir tərkibinin yuxarıdakı bənddə qeyd olunan keyfiyyət göstəricilərinin dəyişmə tendensiyası kanalın ölkə və beynəlxalq standartların tələblərinə müvafiqlik dərəcəsinin yüksəldilməsinə doğru istiqamətlənib.

4. “Əyləncəli” tematik istiqamətin cəm efir vaxtındakı payının müəyyən qədər azaldılması hesabına digər üç seqmentin, xüsusən, uşaqlar və yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulan tematik istiqamətin efir vaxtının artırılması kanalın ictimai yayım formatına uyğunluq dərəcəsinin yüksəldilməsi nöqtəyi-nəzərdən məqsədəuyğun olardı.

ƏDƏBİYYAT

1. Media Sustainability Index (MSI) – Europe and Eurasia. IREX, 2010. pp. 118.
<http://bit.ly/lGOZNh>
2. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры. М.: Ника-Центр, 2003, 432 с.
3. Public Service Broadcasting: A Best Practices Sourcebook / UNESCO, 2006, pp 208.
4. Televiziya və radio yayımı haqqında AR Qanunu.

5. İctimai televiziya və radio yayımı haqqında AR Qanunu.
6. Kütəvi informasiya vasitələri haqqında AR Qanunu.
7. Recommendation 1878 (2009) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the funding of public service broadcasting. 2009.
<http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta09/EREC1878.htm>
8. Общественное вещание: Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы №1641 (2004).
<http://bit.ly/m3degT>
9. Типовой закон об общественном вещании Серия международных стандартов. Артикул 19, Лондон, 2005.
<http://www.medialaw.ru/projects/1/3/d21.htm>
10. Служба общественного вещания: справочник лучших методов и приёмов / под ред. И. Банержи и К. Сеневирагне. М.: Издание ЮНЕСКО, 2006, 208 с.
11. Monitoring of Public Television // Short review in the project Monitoring of Public Television from December 1 to 30. Nacaf Nacafov Fund. 2006, January, 12.
<http://nnf.az/ITV/dekabr.htm>
12. Абашина Е.В. Актуальные тенденции в эфире общественного телевидения Закавказья: сравнительный анализ особенностей программной политики телеканалов «Ичтимаи ТВ» (Азербайджан), «Айлур 1» (Армения) и «Пирвели архи» (Грузия) в 2011 г. и 2014 г. // «Медиаскоп», 2015, Выпуск №2.
<http://www.mediascope.ru/?q=node/1767>